

Vägarnas historia

Återutgivning av text från 1880

En gratis publikation från
e-boksbiblioteket.se

Vägarnas historia
– Återutgivning
av text från 1880

av Herman Hofberg
Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-097-4

Copyright © 2016 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

I den här e-boken får du veta mer om vägarnas historia här i Sverige.

Du får läsa om forntidens enkla vägar för fotgängare och hästar, medeltidens förbättrade transporter till 1800-talets ”moderna” slingrande vägar.

Den här texten publicerades ursprungligen 1880 i den svenska tidskriften ”Läsning i hemmet för hvar dag i året” med rubriken ”Om uppkomsten af våra vägar”.

Texten skrevs under signaturen ”Herm. H—g.” (1823–1883).

Den här e-boken publicerades på sajten e-boksbiblioteket.se i oktober 2016.

Du får gärna länka till den här e-boken eller skicka vidare e-boken till vänner och bekanta. Du får till och med ladda ner den och sprida den vidare på din egen sajt eller blogg – men då kan vi inte göra eventuella ändringar, rättelser eller kompletteringar.

Eftersom den här texten skrevs på 1800-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

Vägarnas historia

Den här texten publicerades ursprungligen år 1880 i tidskriften "Läsning i hemmet för hvar dag i året. Illustrerad svensk familjebok utgifven af Herm. Hofberg" med rubriken "Om uppkomsten af våra vägar". Författare till texten är "Herm. H—g." (1823–1883).

Den, som instufvad i en bekväm jernvägskupé ilar fram med en snälltågsfart af tre mil i timmen, gör sig förmodligen icke besvär med att tänka öfver med hvilka simpla samfärdsmedel våra förfäder måste nöja sig, och huru många grader i utveckling våra landsvägar haft att genomgå innan de nått den relativa förträfflighet de nu ega.

Under hednatiden, då hvarje slägt lefde inom sin egen bygd utan beröring eller umgänge med andra, funnos få eller inga vägar i landet. Man hjälpte sig fram så godt man kunde öfver elfvar och utefter vattendragen med farkostar, hvilka, emedan de i verkligheten icke vore annat än urholkade stockar af ek, fingo namn af »ekstockar», en benämning, som ännu bibehålles för de flatbottnade farkoster, som ros med åror. Till lands voro vägarne ursprungligen icke annat än gångs-

tigar, hvilka, då landet ännu var uppfyllt med skogssnår och kärrmarker, gerna följde höjderna och åsarne. Vi hafva bland annat ett bevis härför i det att ordet *stig* ingår i namnet på en del vägar, hvilka i århundraden varit allfari-vägar, såsom Ramstigen i Nerike, Letstigen i Vermland, Nissastigen i Småland o. s. v. Efter hand förbättrades gångstigarne på det sätt, att man öfver kärrmarker och sankare ställen lade antingen kafvelbroar af afhuggna trästammar, eller flera rader stenar, hvilka stenfyllningar ännu äro synliga på många ställen och i somliga landskap få namn af »jättebroar». Der bäckar och åar mötte lades öfver dem en spång af trästammar, eller öfvergick man dem vid något vad. Så utbildades under århundradens förlopp stigen till »färdväg», d. v. s. en väg, på hvilken man kunde färdas med häst, ehuru ej med åkdon, som ännu voro okända. Emellertid voro till och med de mer befarna vägarne länge så oansenliga, att man brukade »bleka» eller hugga märken i de närmast vägen stående träden, på det de resande icke skulle fara vilse.

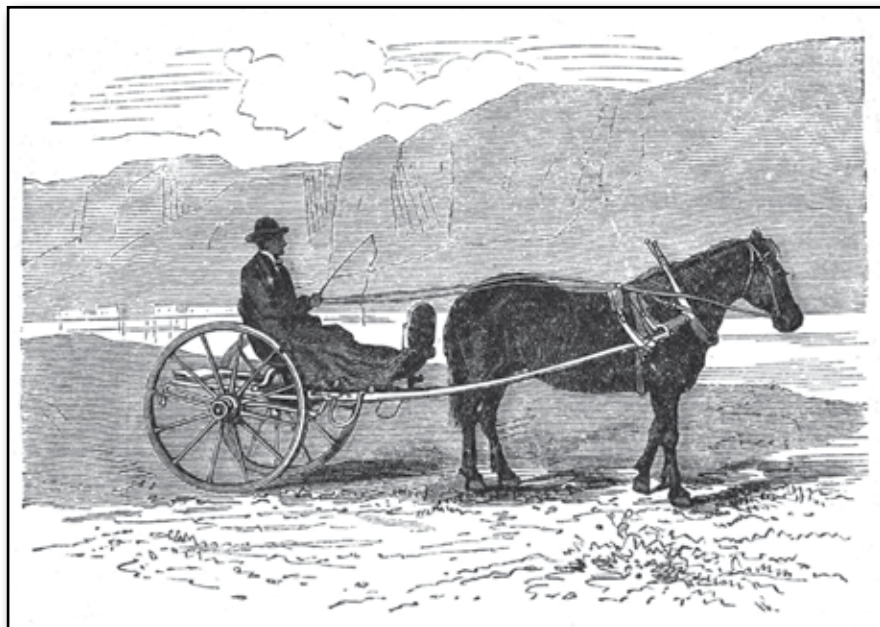
När efter kristendomens inträde i landet, kyrkor allmänt begynte byggas, vid hvilka folket samlades om söndagarne, blef en nödvändig följd att till dessa samlingsorter anlägga vägar. Att kyrkväg länge var liktydig med ridväg framgår deraf, att annexkyrkorna ännu i Gustaf II Adolfs tid benämndes »ridkyrkor», eller kyrkor, till hvilka man färdades ridande. När folket for till kyrkan, red hustrun i tvärsadel med något af barnen i sitt knä, medan bonden gick förut och gjorde vägen fri genom att »lägga ner lägen» (stättor) eller öppna led och grindar. För »forslor», som måste verkställas sommartiden, betjenade man sig af »klöfjande», d. v. s. att ett par säckar eller korgar, som innehöllo lasset, blefvo sammanbundna och fingo hänga en på hvardera sidan om hästen. Formannen fattade betslet, hvares träns lades

öfver hästens nos, och så bar det af öfver stock och sten. På detta sätt klöfjades i bergslagen malm från grufvorna, på samma sätt fraktades spanmål till eller från städerna o. s. v. Införandet och ett allmännare bruk af åkdon vid slutet af medeltiden verkade en stor omdaning af färdstigarne. Det blef nu mer en nödvändighet icke blott att »broa» vägen, bortskaffa de största stenarna och fylla de djupaste hålorna, utan jemväl lägga ut vägen på bredden, så att ett par åkande, som möttes, kunde komma förbi hvarandra. Med de förbättringar vägarne undergingo bibehölls dock den gamla stigens riktning, så att man hade kvar dess halsbrytande backar och otaliga krökningar. Häri ligger förklaringen hvarför våra gamla vägar slingra sig i en mängd bugter, der marken för öfrigt är jemn, en sak som säkert fallit mången i ögonen, utan att han kunnat göra sig reda för anledningen härtill.

Man må ej föreställa sig, att ridvägarne förvandling till landsvägar var några årtiondens eller en människolefnads, verk. Härtill fordrades århundraden och genomfördes egentligen först sedan en allmän vägdelning egt rum under förra hälften af 1600-talet, då landsvägarne jemväl började förses med milstolpar. Ett jättesteg till vägarne förbättring åstadkoms genom 1734 års lag, hvars byggingabalk meddelar de första omständliga föreskrifter om allmänna vägars underhåll. Dessa föreskrifter hafva i förening med ökad samfärdsel samt nit och allvar hos dem, som haft uppsigten om våra vägar sig anförtrodd, efter hand bragt dem till det bestånd de för närvarande ega.

Om allfari-vägarna i sitt nu varande skick sålunda lemna föga öfrigt att önska, är förhållandet långt ifrån detsamma med de mindre vägarna och särskildt hvad beträffar enskildes vägar. Många af dessa hafva visserligen blott en historia, från gårdagen, men lemna ej för ty

en fullt »historisk» bild af, huru landets vägar sågo ut för blott ett par århundraden sedan.

Farvåg vid norska gränsen.

Viktiga ord och personer

Gustaf II Adolf.

[1594–1632] Svensk kung från 1611 till sin död 1632. Grundlade det svenska stormaktsväldet genom en serie erövringskrig. Be-traktas av många som en av världshistoriens främsta fältherrar. Dödades under slaget vid Lützen den 6 november 1632.

Hofberg, Herman.

[1823–1883] Svensk läkare och fornforskare. Är mest känd för sitt arbete på Nationalmuseum och för sitt verk ”Genom Sveriges bygder” från 1882.

Snälltåg.

Gammalt namn på olika typer av express- och snabbtåg. Ordet kommer från tyskans ”schnell” som betyder ”snabb”.

Fler böcker: E-boksforlaget.se

Om du gillar e-böcker om historia så kommer du att gilla utbudet hos E-boksforlaget.se

Det här förlaget är specialiserat på utgivning av äldre texter om arkeologi, resor och biografier.

Alla titlarna går att hitta hos de flesta e-bokhandlare, i iTunes samt på många bibliotek.

Här är några exempel på titlar:

Klassiska deckare

- "Sherlock Holmes: »Gloria Scott»"
- "Sherlock Holmes: Beryllkronan"
- "Sherlock Holmes: De fem apelsinkärnorna"
- "Sherlock Holmes: De rödhårigas förening"
- "Sherlock Holmes: Den avhuggna tummen"
- "Sherlock Holmes: Den blå karbunkeln"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna brudgummen"
- "Sherlock Holmes: Den försvunna kapplöpningshästen"
- "Sherlock Holmes: Blodbokarna."
- "Sherlock Holmes: Det spräckliga bandet."
- "Sherlock Holmes: Den grekiske tolken"
- "Sherlock Holmes: Musgraves ritual"
- "Sherlock Holmes: Det gula ansiktet"
- "Sherlock Holmes: Det hemlighetsfulla mordet vid skogssjön"
- "Sherlock Holmes: Den hemlighetsfulla patienten"
- "Sherlock Holmes: Börsmäklarens biträde"
- "Sherlock Holmes: En skandal i Böhmen"
- "Sherlock Holmes: Krymplingen"
- "Sherlock Holmes: Lorden och hans rika amerikanska brud"
- "Sherlock Holmes: Mordet i Reigate"
- "Sherlock Holmes: Tiggaren med den kluvna läppen"

Arkeologi

- "Solgudens yxa och Tors hammare"

- (1899)
- "Hällristningarnas ålder" (1869)
- "Feniciska kolonier i Skandinavien" (1875)
- "Hällristningar på Kinnekulle" (1892)
- "Forntidens perioder" (1892)
- "Hur gamla är hällristningarna?" (1869)
- "Bohusläns bygdeborgar" (1909)
- "Bohuslänska hällristningar" (1879)
- "Fynden i Troja" (1878)
- "Förbindelse mellan Skandinavien och vestra Europa före Kristi födelse" (1889)
- "Svear och götar under folkvandringstiden" (1905)
- "Husaby kyrka" (1899)
- "Hällristningarna i Järrestad" (1881)
- "Nordens fartyg från hednatiden" (1872)
- "Anmärkningar rörande figurteckningar från forntiden" (1842)
- "Grafkistor af klufna och urhålkade stockar" (1894)
- "Den svenske solguden och den svenske Tyr" (1906)
- "Skånska fornminnen" (1853)
- "Ölands fornminnen" (1874)
- "Tors hammare" (1872)
- "Våra fornminnen – vad de lära oss" (1916)
- "Sveriges fasta fornlämningar från hednatiden" (1901)
- "Förstörda fornminnen i Bohuslän år 1924"

Djur & natur

- "Svenska djur i folktron" (1898)

- "Skäggets historia" (1893)
- "Kattens kulturhistoria" (1882)
- "Djurens sömn" (1889)
- "Katten i forntida Egypten" (1889)
- "Ett dygn på månen år 1870"
- "Orkidéernas historia" (1894)
- "Blomsterspråket" (1888)
- "Sveriges hundraser" (1880)
- "Guide till biskötsel" (1885)

Kulturhistoria

- "Midvinterns solfest" (1894)
- "Julen på 1870-talet – Skildringar och illustrationer i svenska tidskrifter"
- "Om julens härkomst" (1899)
- "Julen i Skåne på 1820-talet"
- "Nyaste och tillförlitligaste Drömboken" (1918)
- "1870-talets bästa tips för frisyr och utseende"
- "Lyxens historia" (1870)
- "Gaffelns historia" (1889)
- "Kanalbyggen på planeten Mars" (1888)
- "Vårt solsystem" (1878)

Resor

- "Ett besök i Venedig år 1878"
- "Strandgatan i Visby år 1879"
- "Resa på Dalslands kanal år 1877"
- "Nyköpings slott" (1877)
- "Ett besök i Marstrand år 1882"
- "Min resa i Blekinge och Kalmar år 1854"
- "Resor med luftballong år 1873"

- "Runlejonet i Venedig" (1871)
- "En utflykt på Mälaren år 1871"
- "Skildring af Vestergötland år 1882"
- "Kalmar slotts historia" (1880)
- "Ett besök i Södertälje år 1881"
- "En färd på Donau år 1882"
- "Ringmuren i Visby" (1874)
- "Fredrikstens fästning och Karl XII" (1879)
- "Petras helgedomar" (1921)
- "Ett besök i Boxholm år 1885"
- "Skildring av Riseberga klosterruiner" (1874)
- "Borgholms slottsruin" (1878)
- "Rundtur i södra Frankrike år 1880"
- "Ett besök på Djurgården sommaren 1868"
- "Sigtunas tidiga historia" (1872)
- "Helgeandskyrkan i Visby" (1878)
- "Norrköpings historia" (1871)
- "Ett besök i Waxholm år 1870"
- "Vadstena slott" (1875)
- "Skildring av Island" (1870)
- "Besök på Gripsholms slott år 1895"
- "Ett besök i Rom år 1870"
- "Besök på Helgoland år 1874"
- "Guide till Uppsala år 1875"
- "Kyrkoruinen S:t Katarina i Visby" (1877)
- "Gripsholms slott" (1877)
- "Ett besök i Strängnäs år 1874"
- "Ett besök i Visby år 1906"
- "Bohus fästning" (1869)
- "En resa på Rhen år 1866"
- "Ett besök i Ystad år 1872"

Svensk geografi

- "Märkliga orter i Sverige" (1883)
- "Skildring av Värmland år 1882"
- "Skildring av Dalälven år 1876"
- "Skildring av Ångermanland 1882"
- "Skildring av Bohuslän år 1882"
- "Skildring av Dalsland år 1882"
- "Skildring av Närke år 1882"
- "Skildring av Öland år 1882"
- "Skildring av Stockholm år 1882"
- "Skildring av Västmanland år 1882"
- "Skildring av Härjedalen år 1882"
- "Skildring av Gästrikland år 1882"
- "Skildring av Jämtland år 1882"
- "Skildring av Göteborg år 1882"
- "Skildring av Halland år 1882"
- "Skildring av Blekinge år 1882"
- "Skildring av Gotland år 1882"
- "Skildring av Södermanland år 1882"
- "Skildring av Östergötland år 1882"

Vikinger

- "Vikingatidens Lund och Birka" (1909)
- "Jomsvikingarnas saga" (1888)
- "Fyndet av vikingaskeppet i Gokstad år 1880"
- "Hervars och Hedreks saga" (1888)
- "Carl Larssons Uppsala-tempel" (1908)
- "Sagan om Ragnar Lodbrok och hans söner" (1880)
- "Sverige och vikingafärderna västerut" (1924)